

EPISODUL “DARNIȚA” ÎN EPOPEEA ÎNTREGIRII NAȚIONALE. O REEVALUARE

Dumitru Vitcu

“Darnița este prima noastră Alba Iulia. În cursul războiului mondial, acest act a legitimat pentru prima oară aspirațiunile noastre, atrăgând atenția străinătății asupra voinței unui popor, a cărui problemă nici chiar pentru aliați nu există [...]. În istoria viitoare nu cred că, singur, instinctul național să îndrumeze căile neamului nostru. Și dacă admiteți cu mine că este ultimul act în sensul de mai sus, să-mi dați voie să observ că el nu este apreciat și cunoscut după cum se cuvine”¹. Sunt nu doar cuvintele, rostite și apoi scrise în împrejurări excepționale pentru destinul statului român, ci meditațiile profunde ale unui protagonist al momentului, aflat în dubla-i ipostază de justițiar și justițiabil, în dinamica procesului istoric traversat. Pronunțându-se “la cald”, cu inerenta încărcătură emoțională a expresiei, când clipele de coșmar, ca și cele de euforie, trăite îi vor fi fost încă proaspete în memorie, dr. Petru Nemoian, autorul rândurilor de mai sus, a observat atent, din interior, episodul Darnița și i-a intuit perfect învățămintele ori semnificația din perspectiva înfăptuirii maxime a idealului național.

Într-adevăr, dacă în plan teoretic sau ideologic sămânța desăvârșirii unității naționale – care avea să rodească complet, prin eforturi și împrejurări conjugate, la 1 decembrie 1918 – fusese cultivată în solul românesc încă din epoca numită îndeobște a regenerării sau a renașterii naționale, faptic începutul materializării acelui obiectiv cardinal s-ar cuveni atribuit gestului exemplar al ostașilor și ofițerilor români ardeleni și bucovineni din armata austro-ungară, căzuți prizonieri la ruși și concentrați în lagărul de la Darnița, lângă Kiev. Departe de a neglija ori diminua semnificația efortului și a jertfei românilor din Vechiul Regat în primele luni după intrarea țării în război alături de Antanta, urmărind același țel, să subliniem mai întâi faptul că “episodul” Darnița se suprapune temporal peste un moment pe cât de dramatic din perspectivă internă românească, pe atât de convulsiv în planul desfășurării ostilităților pe frontul răsăritean al războiului.

Orașul Iași, devenit conjunctural reședința politico-administrativă a ceea ce mai rămăsese din România sau, într-o cunoscută și admirabilă expresie, “capitala rezistenței până la capăt”, cunoștea la începutul anului 1917 febra preparativelor diplomatice asociate reîntremării capacității militare cu generosul sprijin al misiunii franceze condusă de generalul Berthelot. Dar, în condițiile unei ierni extrem de vitrege, cumulate cu mare aglomerație umană, cu lipsa de alimente, de adăposturi și chiar de echipamentul necesar stăvilirii puternicei epidemii de tifos exantematic și febră recurentă care secerau zilnic o mulțime de vieți², începuse totodată a-și face loc, la nivelul opiniei publice, un sentiment de neîncredere în capacitatea guvernului de a stăpâni situația.

În exterior, evenimentele se derulau în manieră și mai puțin liniștitoare, nu doar pentru autoritățile românești, cât mai ales pentru soarta țării, nemijlocit legată de evoluția ostilităților pe frontul est-european. Revoluția rusă din februarie 1917, dincolo de urmările ei imediate ori de perspectivă pentru destinul imperiului țarist, a dinamitat linia acelui front pe întreaga-i lungime, marcând începutul dezmembrării forțelor armate aliate românilor, prin dezertări în masă, prin nesupuneri, la ordinele comandanților, prin generalizarea spiritului de noncombat și, nu în ultimul rând, prin răspândirea propagandei revoluționare sau pacifiste și în spațiul românesc, unde populația și armata erau asmuțite împotriva autorităților guvernamentale și a regelui.

Celor mai bizare proiecte ori “soluții” diplomatice de pacificare a lumii – precum acel mediat de Sixt de Bourbon la Paris, ori acele vehiculate de “Documentul de la Viena” ori de “Acordul de la Kreuznach”³ – prin care României i se rezerva, în cel mai fericit caz, *statu quo ante bellum*, dacă nu șansa devenirii unui “stat micuț, după modelul Monaco”, ca tampon între

Rusia și Bulgaria, li se adăugau tot mai insistentele încercări de corupție, din partea cercurilor politice și militare austro-ungare, în rândul ostașilor și ofițerilor ruși rămași pe linia frontului. Prin ziare, proclamații, manifeste, bani și băuturi alcoolice, spiritul războinic al multor unități militare rusești, serios zdruncinate de revoluție, a fost complet paralizat, conducând la dezertări și fraternizări cu inamicul, în dauna României.

Din păcate, geniul rău sau aripa trădării a lovit atunci și în armata română, ai cărei nevrednici ofițeri – e drept puțini la număr, dar purtând numele unor respectabile familii – au întinat haina și onoarea militară, nu dezertând din lașitate, ci pactizând cu dușmanul și îndemnând și pe alții să-i urmeze, din convingere. Este vorba, în primul rând, de colonelul Alexandru D. Sturdza, fiul cunoscutului om politic și academician Dimitrie A. Sturdza, dar și ginerele nu mai puțin celebrului politician conservator-junimist, Petre P. Carp, ale cărui sentimente germanofile mărturisite și motivate au beneficiat de suficientă înțelegere, atât printre contemporani, cât și în posteritate. Colonelului Sturdza i s-a asociat în acțiunea trădătoare locotenent colonelul Grigore Crăiniceanu, fiul generalului cu același nume, fost ministru de război și comandant al Armatei a II-a, care, spre deosebire de rătăcita sa odraslă, făcuse dovada unei desăvârșite probități morale și a unui patriotism exemplar. Alături de Sturdza, în momentul trecerii frauduloase a liniei tranșelor și a rețelelor de la piciorul dealului Voloșcani (Vrancea), la inamic, s-a mai aflat și ofițerul Constantin Wachmann, fiu al fostului director al Conservatorului de muzică din București. Așadar, nu indivizi oarecare, ci nume până atunci onorabile și nu gesturi disperate sau inconștiente, ci acțiuni preparate cu discernământ și minuțiozitate.

Din fericire, însă, acțiunea criminală a numiților ofițeri nu a avut și dorita finalitate pentru inițiatori, grație onestității și patriotismului simplilor ostași, care au respins în corpore ideea pactizării cu inamicul și au făcut așteptarea lor la Soveja – unde, se spune că s-ar fi tăiat sute de animale pentru hrana lor și li s-ar fi pregătit locurile de cantonament⁴ – zadarnică. Totuși, chiar dacă actul de trădare a fost descoperit, iar vinovații au primit pedeapsa cuvenită, condamnarea la moarte (executată doar în cazul locotenent-colonelului Crăiniceanu, ceilalți doi refugiindu-se în Germania), gestul în sine a avut un larg ecou, provocând o impresie deprimantă atât la nivelul opiniei publice, cât și în rândul armatei române.

Pe un asemenea fond, deloc ademenitor precum se poate imagina, cel puțin din perspectivă morală, trebuie plasat și judecat procesul constituirii unităților de voluntari români ardeleni și bucovineni, la Darnița, încă de la finele anului 1916. Fără a mai repeta date și fapte cunoscute deja din bogata literatură istorică consacrată primului război mondial și îndeosebi, pomenitului episod⁵, să reținem că printre inițiatorii acțiunii, dacă și nu cel mai însemnat dintre protagoniști, a fost medicul brașovean Pompiliu Nistor, căzut prizonier la ruși în ziua de 29 decembrie 1914, în zona Lavorov a frontului răsăritean⁶. Conștient de numeroasele obstacole sau dificultăți ce-i stăteau în cale, precum: teama firească a potențialilor voluntari privind soarta propriilor familii rămase acasă, influența demoralizatoare a eșecurilor militare românești din campania anului 1916, atmosfera descurajantă din capitala conjuncturală a țării, opoziția motivată atât a autorităților administrative rusești (nedispuse a renunța ușor la forța de muncă ieftină asigurată de prizonieri), cât și a celor politice și militare țariste, pentru care întărirea capacității de luptă a aliatului de peste Prut îi putea genera complicații strategice în imediată perspectivă, cvasianarhia postrevoluționară de pe frontul oriental ș.a., medicul brașovean s-a aventurat cu mult curaj într-o acțiune demarată anevoios, dar cu eficiență maximă în perioada 3 iunie-14 noiembrie 1917. În acel interval, au fost trimise în Moldova 11 batalioane cu un efectiv total de 374 ofițeri și 8.261 soldați, în afară de alți 22 ofițeri și 1.460 soldați rămași în Rusia pentru a asigura paza la depozitele armatei române. Aproximativ 2.000 de voluntari de toate gradele ce urmau a fi trimiși spre Iași n-au mai apucat – din pricina izbucnirii revoluției bolșevice și a consecințelor ei imediate – să prindă transporturile organizate, strecurându-se ulterior, individual ori în grupuri mici, prin Chișinău, peste Prut⁷.

Amplizarea voluntariatului ardelen și bucovinean, în condițiile istorice deloc ispititoare, mai curând vitrege exprimării adevăturilor, a presupus o activitate propagandistică și o capacitate

de convingere pe măsură. Dovedind reale calități de lider de opinie, dar și de acțiune, intelectualul brașovean – rămas pe nedrept în anonim – a conceput două documente politice de mare însemnătate, prin raporturi la împrejurări și efecte. Primul dintre acestea, manifestul din 11/24 aprilie 1917, semnifica o invitație la reflecție pe tema opțiunilor naționale adresată camarazilor săi din lagăr, cărora le și schița argumentele pentru elaborarea unei cuprinzătoare proclamații din partea tuturor prizonierilor români în Rusia, destinată autorităților politice și opiniei publice mondiale.

Salutând, poate și conjunctural, triumful democrației ca prim efect al revoluției din februarie și afirmarea dreptului la autodeterminare a popoarelor, chiar dacă acesta din urmă era tălmăcit în felurite chipuri, atât în spațiul rusesc, cât și în plan internațional, Pompiliu Nistor aprecia concludiv că singura speranță pentru românii aflați în provinciile înstrăinate trebuia corelată încercărilor Antantei de a ajunge la o soluție unitară: "este de datoria noastră – afirma el – de a conlucra cu acesta, mai ales până ce nu s-a fixat definitiv, prin declarații solemne sau chiar prin tratate sau alianțe, *cât de departe va merge dreptul cu privire la independența și existența națiunilor mici* (subl. n.s. – D.V.)". Desigur, în propria-i interpretare, comunicată ca identică : tuturor celor de față, acel drept la autodeterminare era rostit limpede, fără ambiguități: "în sensul unirii fiecărui popor într-un stat național independent"⁸.

Cu remarcabilă luciditate și spirit intuitiv, el propunea asistenței elaborarea unui memoriu destinat, mai întâi, noilor autorități politice din Rusia, ca și tuturor reprezentanților la Petrograd ai statelor aliate sau neutre, convins fiind că oficialitățile românești de la Iași vor agree și susține acel document, iar presa îi va asigura larga popularizare, ceea ce avea să se și întâmple. Drept urmare, a fost alcătuită de îndată o comisie de redactare a memoriului, comisie care, în fapt, a adoptat fără modificări proiectul de proclamație conceput deja de același Pompiliu Nistor⁹. Chiar dacă a mai fost publicat în cuprinsul unei broșuri de epocă, laolaltă cu textul unei conferințe ocazionale susținută la Lugoj de dr. Petru Nemoian¹⁰, documentul merită reeditat, cu sublinierea acelor paragrafe care îl singularizează prin expresie sau mesaj, în întreaga literatură istorică circumscrisă efortului românesc spre întregire națională.

"Guvernului provizoriu al Rusiei. Sfatului deputaților, muncitorilor și soldaților din Petrograd. Tutoor statelor aliate și neutre, prin reprezentanții lor în Rusia.

Noi, corpul voluntarilor armatei române, ofițeri, subofițeri și soldați de națiune română de pe teritoriul monarhiei austro-ungare, foști prizonieri de război în Rusia; noi cari cu jertfa vieții noastre suntem gata să intrăm în lupta pentru *împlinirea idealului nostru: de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțita Românie liberă și independentă* (subl. n.s. – D.V.), trimitem prin delegații noștri salutul nostru cel mai călduros Rusiei democratice și tuturor acelor luptători cari au lucrat și s-au jertfit pentru ea. Avem încredere în democrația creată de revoluția rusească și îi dorim cea mai deplină izbândă în împlinirea programului ei, cu atât mai mult că acel program democratic, atât politic cât și social-economic și cultural, e profestat de întreg poporul nostru de zeci și sute de ani.

Nici nu se putea altfel, căci noi, cele patru milioane de români din monarhia austro-ungară suntem un popor absolut democratic, fără aristocrație, fără capitalism, fără proprietari mari, compus din țărani, muncitori, meseriași și intelectuali, ei înșiși în mare parte proletari. Pentru acel program am dus luptă crâncenă, nu numai noi, ci și toate celelalte popoare subjugate ale monarhiei, la fel democratice cu noi: cehii, slovaci, sârbii, croații, rutenii și italienii. Am suferit prigoniri și martiriu, dar n-am putut ajunge la nici un rezultat. Căci ne-am lovit încontinuu de zidul șovinismului brutal și intolerant maghiar și german.

Or, împlinirea programului nostru democrat înseamnă satisfacerea deplină a dreptelor noastre cereri – postulate inerente oricărei democrații adevărate – de viață liberă și independență națională, atât pe teren politic, cât și cultural și economic. Dar, aceasta ar fi însemnat sfârșitul stăpânirii absolutiste și reducerea la adevărata lor valoare a elementului maghiar și german, care, deși în minoritate, voiește să ne ție în continuă sclavie economică, culturală și națională; să ne răpească ce avem noi mai scump: limba, cultura și averea chiar; să ne impună cu sila limba și

cultura lor și să-și îmbogățească micul lor capital numeric și intelectual prin membre rupte din carnea și sângele neamurilor noastre; ca apoi, pe ruinele națiunilor înghițite să-și zidească visul lor imperialist maghiar și german, pe toată întinderea Europei centrale și sud-estice.

Dar noi, ca și celelalte popoare, aliatele noastre firești, ținem din tot sufletul să nu ne lepădăm de națiunea noastră, orice s-ar întâmpla.

Pentru aceste cauze, în Austro-Ungaria chestiile naționale primează totdeauna pe cele sociale; de aceea, până nu se vor deslega conform drepturilor ginților chestiunile de naționalitate, în Austro-Ungaria pace nu va fi, nici bună stare. Până atunci vor fi moarte și mincinoase orice reforme democratice. Până atunci în Austro-Ungaria vor fi cele mai multe privilegii, cele mai mari dări, cei mai mulți emigranți și cele mai mari mizerii. Până atunci Austro-Ungaria va fi un cuib de viespi; care va amenința în continuu pacea și viața liniștită a Europei întregi. Acest lucru l-au înțeles și multe partide socialiste din Austro-Ungaria, cari alături de noi au cerut și cer deslegarea dreaptă a chestiunii naționalităților.

Astăzi, când noi românii – ca și celelalte neamuri subjugate – *ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai e posibilă existența în cadrele statului austro-ungar; noi cari în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga ființă noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații* (subl. n.s. – D.V.). Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri. *Și nu ne vom opri, până ce nu vom învinge, ori vom pieri* (subl. n.s. – D.V.).

A fost o vreme când ne-am fi mulțumit, siliți de împrejurări grele, și numai cu o “autonomie națională”, cu toate că o autonomie are îndreptățire de a fi numai pentru minorități, pe când în Austro-Ungaria noi suntem majoritatea: națiunile nemaghiare și negermane.

Dar ne-am convins că în cadrele statului Austro-Ungar, orice concesi, orice legi, fie cât de drepte, orice garanții s-ar da, ori cât de serioase s-ar părea, vor fi tot minciuni, cari vor fi călcate în prima zi. Căci ar trebui înainte de toate să se schimbe firea celor două neamuri stăpânitoare, pentru ca ele să renunțe la visurile lor de hegemonie absolută și de imperialism. Aceasta însă nu se va putea întâmpla până ce vor avea în mână puterea de stat cu tot aparatul ei: de armată, jandarmi, administrație și justiție, până ce vor avea la spatele lor militarismul și imperialismul german. Nu este țară unde să existe atâtea legi, atât naționale cât și sociale, cari să fie călcate cu atâtă ușurință și cinism, ca acolo. Legi frumoase s-au adus destule, cari au servit de paradă în fața democrațiilor străine, dar cari nici când nu s-au aplicat, ei totdeauna au fost eludate, în favorul națiunilor stăpânitoare și al aristocrației lor de sânge și bani.

Cerem deci încorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotărî singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze. În numele simțimentelor noastre adânc democratice apelăm pentru împlinirea acestui fundamental postulat al democrației, mai ales la sprijinul tinerei democrații rusești. Cu atât mai mult că această tânără democrație, în cele dintâi zile ale ei, prin cuvântul autorizat atât al sfatului deputaților, soldaților și lucrătorilor, în apelul lor către democrația lumii întregi, cât și prin al guvernului provizoriu, în manifestul lui din 27 martie a recunoscut sărbătorește dreptul națiunilor de a-și hotărî singure soarta, fapt pentru care îi exprimăm adâncă noastră recunoștință.

Cu atât mai mult că această democrație prin aceleași organe ale ei a pus prima în practică acest principiu, prin declararea independenței statului polon și unirei tuturor polonilor în un singur stat în cadrele hotarelor etnografice ale acestora.

Suntem adânc convinși că în acelaș mod echitabil va fi deslegată și chestia românească, ca și a celorlalte națiuni subjugate din Austro-Ungaria. Căci această monarhie austro-ungară nu e altceva, decât un conglomerat de țări răpite prin forța brutală, fără consimțământul națiunilor lor,

cari n-au nimic comun cu națiunile ce le subjugă, decât ura ce-o simt față de ele – ură care va înceta numai odată cu căderea granițelor actuale.

Desmembrarea Austro-Ungariei ar însemna repararea, în numele democrației, a marelui nedreptăți istorice, ce s-a făcut popoarelor, prin încătușarea lor de un tron sângeros și de o împărăție fără lege. Iar nedesmembrarea ei ar însemna că democrația recunoaște atotputernicia forței brutale și că sancționează un trecut absolutist și feudal.

Și dacă pentru Polonia înviată s-a admis desmembrarea Austro-Ungariei și Germaniei, tot atât de categoric e imperativul acestei desmembrări, în fața democrației, când e vorba de atâtea popoare naționale-conștiente și dornice de viață independentă. Suntem adânc convinși că în acest sens a înțeles și democrația rusească ideea de "autodeterminare" din chemarea ei, solidară și în aceste privințe cu democrația cea mai înaintată a Franței, Angliei și Italiei, precum și cu a Americii, exprimată prin glasul autorizat al generosului ei președinte, Wilson.

Soarta noastră viitoare nu o poate hotări în granițele actuale un plebiscit (subl. n.s. – D.V.). Teoreticește acesta ar fi îndreptățit numai dacă nu ne-ar mărgini să hotărâm chestiuni ce ni-se impun, ci ne-ar da deplină libertate să ne alegem noi înșine acele idei și teze pe cari vom să le hotărâm. În practică se poate oare închipui un plebiscit între națiunile subjugate până ce vor exista cadrele existente ale monarhiei, până ce națiunile dominante vor putea dispune de tot aparatul puterii de stat? Dar aceasta ar însemna teroare, nu plebiscit; aceasta ar însemna renunțarea la orice aspirațiuni, ori moartea. Se poate închipui oare în astfel de împrejurări, astfel de garanții, cari să nu fie călcate și eludate?

Avem dovezi foarte recente chiar despre felul cum se înțelege acolo exprimarea liberei convingeri. Numai în anul acesta au fost executați peste 400 fruntași ai neamului nostru, iar câteva mii au fost aruncați în temniță, averile lor confiscate. Și acestea numai pentru bănuiele și pentru că nu au voit să iscălească declarații de loialitate față de habsburgi. Spre rușinea lui, statul unguresc a întrebuițat de agent pentru acest scop pe trădătorul, de mult excomunicat de tot neamul românesc, pe mitropolitul impus de ei și nu voit de noi, Vasile Mangra. Prin amenințări și teroare a stors și aderarea unei părți a clerului nostru, mai ales înalt, care însuși, încă în 1913, declarase în casa magnaților din Budapesta, că nu el reprezintă voința poporului român și partidul național.

Și au găsit și unii, pe cari eram deprinși să-i vedem în fruntea luptelor noastre pentru națiune și libertate, și cari puși între alternativa: lașitate sau moarte, durere, au ales-o pe cea dintâiu, renegându-și prin aceasta tot trecutul lor, desmințindu-și toată viața lor politică de mai înainte¹¹.

Protestăm energic și în față lumii întregi, ca acele declarații să fie considerate părerea și voința neamului românesc din Austro-Ungaria.

Acea părere nu o exprimă lașii, ci o exprimă – aceasta vorbește mai lămurit și înlocuiește orice plebiscit – vădit istoria întregii noastre vieți politice, începând cu ivirea ungurilor în Europa, o exprimă răscoalele nenumărate ale țăranilor noștri în contra asupritorilor lor de pământ, lege și limbă; o exprimă revoluția noastră din 1848 cu miile și de martiri și eroi. O exprimă programele politice-sociale ce le-am profestat în viață prin fapte, în scris și cu vorba, în parlament și în străinătate. O exprimă acei condamnați politici, cari au umplut închisorile justiției ungurești (Siberia noastră). Numai în Ungaria în deceniul până la 1908 au fost condamnați, după o statistică necompletă, 483 de inși, la 123 de ani, plus amende de 150 mii de coroane.

O exprimă acea mulțime fără nume a țăranilor cari sufăr și tac; acele mii de fericți, cari au putut rupe cordoanele din Carpați și s-au refugiat în România, unde au intrat în armată și au luptat și au murit, împăcați, cel puțin, că nu mor pentru un popor ce i-a disprețuit și urât numai, ci pentru un ideal (subl. n.s. – D.V.).

O exprimă acele sute de spânzurați și împușcați, acele mii de noi condamnați, cari nu și-au trădat idealul de frica baionetei.

În sfârșit o exprimăm noi, foștii prizonieri de război, cari îndată ce ni s-a dat puțința am venit de bună voie la luptă și la moarte. *Noi, ofițerii, aproape în totalitate aici, precum și zecile*

de mii de soldați, acasă țărani și lucrători, fără multă carte, dar conștii (conștienți = n.ns.) de datoria lor națională, noi, cari ne oferim brațul și sângele nostru tânăr și generos pentru întruparea idealului nostru. Sângele nostru nu se va vărsa în zădar. Credem ferm că între viitoarele state fericite, naționale și democratice va fi și România tuturor românilor (subl. n.s. – D.V.).

Datoria fiecărei democrații adevărate va fi să ne ajute și pe noi, ca și pe toate popoarele subjgate în interesul chiar al democrației.

Darnața, în 13/26 aprilie 1917”

Proclamația scrisă de 250 de ofițeri și de 250 de subofițeri și soldați în calitate de delegați ai corpului voluntarilor pentru armata română, tradus în limbile franceză și rusă, a fost trimis deîndată destinatarilor, având efectul scontat asupra cercurilor politice și mediatice apelate. Întâia și poate cea mai însemnată reacție a venit – cum era și de așteptat – din partea autorităților românești, care și-au intensificat acțiunile politice și organizatorice circumscrise obiectivului comun. În paralel cu misiunea specială încredințată colonelului Pietraru la Petrograd¹², premierul român, Ion I.C. Brătianu, a efectuat a doua sa vizită în Rusia la începutul lunii mai, unde, în cadrul întrevederii cu principalul om politic al momentului, socialistul A.F. Kerenski, a abordat și situația prizonierilor etnici români din armata austro-ungară, concentrați în lagărele rusești. Apreciind valoarea combativă și morală a ajutoarelor oferite de acei voluntari armatei române, Brătianu a insistat – deși era evident că, în viziunea interlocutorului său, oferta nu constituia o prioritate politică sau militară – pentru urgentarea încheierii formalităților vizând dislocarea primelor detașamente pe frontul din Moldova¹³. Între timp, guvernul rus renunțase la condițiile restrictive impuse inițial colonelului Pietraru și anume recrutarea a numai 5.000 de voluntari, localizați în circumscripția militară a Moscovei, din totalul celor aproximativ 120.000 de prizonieri etnici români aflați în Rusia, îngăduind ridicarea cifrei la 30.000, fără alte condiționări.

Proclamația – făcând cunoscută cabinetelor interesate, cercurilor politice și opiniei publice internaționale dorința aplicării imediate a principiului autodeterminării clamat de revoluția rusă, dorință exprimată fără echivoc de prizonierii ardeleni și bucovineni de la Darnața, angajați voluntari în lupta pentru realizarea unei Româniî a tuturor românilor¹⁴ – a grăbit, neîndoielnic, materializarea inițiativei prin activizarea factorilor decizionali. Grație eforturilor conjugate ale acestora, în numai o săptămână, “de la 25 mai și până la 3 iunie 1917, au fost echipați complect 116 ofițeri și 1.250 gradați și soldați, care în ziua de 3 iunie 1917 au și fost porniți cu un tren militar la Iași, unde au sosit în ziua de 6 iunie”¹⁵.

Primirea rezervată în capitala de atunci a țării celui dintâi batalion de voluntari români proveniți din lagărele de prizonierat a depășit, prin simbolistică, amploare, ecou și semnificație, valoarea unui simplu eveniment. Încărcătura emoțională a momentului își avea adânc înfipte rădăcinile în istoria urbei, iar reînnoșirea idealului național ținea iarăși de actualitatea Iașilor. Pentru că, în orașul care, cu peste trei secole în urmă, întâmpinase cu porțile larg deschise pe primul unificator politic al țărilor române, iar la 1859 fusese – în expresia unui personaj-cheie al momentului – “leagănul Unirii Principatelor”, în același loc luase ființă, la 7/20 ianuarie 1917, Comitetul Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria, compus din 12 membri în frunte cu Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Ion Nistor, Sever Bocu ș.a. Cu acel prilej, poetul “pătimiri noastre” declarase răspicat că “dezrobirea Ardealului se obține numai prin sacrificiu din partea tuturor, deci și a ardelenilor [...]. Noi declarăm război monarhiei austro-ungare, pentru a alipi Ardealul la patria-mamă, la România”¹⁶. Lesne de înțeles că declarația de război semnată atunci de membrii Comitetului, în prezența a trei miniștri ai cabinetului Ion I.C. Brătianu, nu era o reeditare a documentului din 14/27 august 1916 prin care România declara starea de beligeranță cu Austro-Ungaria, ci semnifica implicarea directă a compatrioților de peste munți, alături de patria-mamă, pentru întregirea hotarelor ei firești, echivalând astfel și cu propria lor izbăvire.

Așadar, după o ostenitoare călătorie de trei zile cu trenul de campanie de la Kiev la Iași, pigmentată cu caldă și sugestivă întâmpinare făcută voluntarilor de populația românească a Chișinăului, care le-a dăruit acestora steagul tricolor și o icoană cu chipul Mântuitorului, primul batalion de foști prizonieri austro-ungari la ruși, reactivați combatanți pentru a lupta alături de frații lor pentru același ideal, a sosit în capitala Moldovei și a țării în ziua de 7 iunie 1917. În acordurile solemne ale fanfarei militare și în prezența unui numeros public, intrarea trenului în gara Iași a fost salutăta de ministrul de război Vintilă Brătianu, de generalii Constantin Prezan (șeful Marelui Stat Major al armatei române), C. Cristescu, Petala, Vlădescu, Paraschiv, Vasilescu, alături de un regiment de vânători și câteva personalități civile, între care și Octavian Goga. După intonarea mobilizatoarelor cântece: "Pe al nostru steag e scris unire" și "Să trecem Carpații", de către corul voluntarilor și, respectiv, al regimentului de vânători, generalul Prezan, în cuvântul său, sublinia însemnătatea acelui vibrant moment istoric și anume impactul moral – dincolo de forța numerică – al gestului pentru greu încercata armată română. Previzionând, el exprima convingerea că "prin sângele ce vor vărsa împreună ostașii Regatului cu frații ardeleni <și bucovineni> se pecetluiește pentru totdeauna Unirea visată de părinți și strămoșii lor"¹⁷. Aceeași convingere, mărturisită prin gestică, va fi însoțit îmbrățișările fraterne ale ostașilor ori manifestările entuziaste ale ieșenilor înșiruiți spre a-i saluta cordial pe traseul oaspeților către cazarmă. La intrarea în cazarmă, însuflețirea era atât de puternică încât, în rândul mulțimii s-ar fi exclamat că "așa ceva nu s-a mai văzut încă de la 1848. Dacă atunci <la Blaj> a fost o câmpie a libertății, asta este câmpia unirii". Iar presa ieșeană, în speță "România", cataloga evenimentul, pe bună dreptate, ca *începutul realizării întregirii naționale* (subl. n.s. – D.V.)¹⁸. Înflăcărarea specifică îl cuprinsese și pe Octavian Goga, care scria în coloanele aceluiași ziar din 7 iunie 1917: "Îmi dau seama că marșul vostru este cea mai grozavă spovedanie mută a pătimirii noastre de veacuri [...]. Cu voi trec batalioanele moților, nesfârșitele batalioane îndurerate ale istoriei noastre. Vin popii și ciobanii din bătrâni care au păstrat la Olt și Murăș o lege românească, vin cărturarii din criptele de la Blaj și Sibiu, vine Șincai cu cronica lui și Andrei Mureșianu cu strigările coardelor sfărâmate, lăncu cu legionarii de la Abrud, vin cu toții – toate vibrațiile sufletului nostru din Ardeal, cântecele de plug, zvonurile din pădure, toate tremură în văzduh când se va rosti jurământul vostru sub steagul țării românești"¹⁹.

A doua zi, la 8 iunie 1917, pe platoul marginal al Iașilor dinspre Șorogari, detașamentul voluntarilor ardeleni și bucovineni purtând numele simbol "Alba Iulia" a și depus acel jurământ în fața regelui Ferdinand și a membrilor guvernului, a generalilor Berthelot și Scerbacev, a atașajilor militari ai Aliaților, ca și a reprezentanților bisericii, făgăduind dăruire totală pentru înfăptuirea idealului național. În cuvântul de răspuns, suveranul României făcea atunci o remarcă demnă de o mai atentă evaluare: orașul Iași îi primea pe voluntari "cu dragoste și cu încredere, ca pe *primii soli ai unirii neamului* (subl. n.s. – D.V.)". Faptic, așa și era, iar cuvântările sau amintirile ulterioare circumscrise momentului culminant al prezenței voluntarilor ardeleni și bucovineni la Iași – neuitata scenă din Piața Unirii din după-amiaza aceleiași zile – au întărit acea aserțiune. Secvențele delirante consumate în capitala unei țări greu încercată de suferințe și de umilințe, cu ostașii amestecați de-a valma cântând "Deșteaptă-te române" și imnul național, în timp ce "lumea urla și plângea"²⁰, constituiau, în expresia premierului Ion I.C. Brătianu, "*prima manifestare a întregirii neamului nostru* [...]. Bine ați venit – se adresa el voluntarilor – în acest colț al României, care de azi înainte, într-o întindere mică, are un cuprins mare, căci *prin înfrățirea voastră România mare este azi la Iași* (subl. n. – D.V.)"²¹.

Pentru Octavian Goga, semnificația jurământului depus de voluntarii ardeleni și bucovineni echivala cu "o spovedanie politică a unui popor făcută în fața lumii întregi, prin care Transilvania este legată pentru totdeauna de flamura României și, în același timp, *o piatră fundamentală pe care se zidește de pe acum istoria noastră* (subl. n.s. – D.V.)"²². La fel gândeau, rostindu-se cu argumentele specifice istoricului, bucovineanul Ion Nistor²³, ca și marele savant Nicolae Iorga²⁴, pentru care desăvârșirea unității naționale românești era ca și înfăptuită de

vreme ce convingerea în justețea cauzei stăruia în sufletele și în voința tuturor celor angajați cu maximă devoțiune în slujba ei.

Din partea voluntarilor a vorbit atunci “chipeșul ofițer” (cum și-l amintea mai târziu Const. Argetoianu) Victor Deleu, a cărui intervenție, perfect racordată momentului și rostită de la înălțimea – poate și simbolică – a soclului statuii lui Cuza Vodă – a fost, în expresia altui om politic și memorialist totodată, “o minune de neuitat, [...] una din cele mai puternice impresiuni oratorice din toată viața mea”²⁵. În numele camarazilor săi transilvăneni și bucovineni, el exprima hotărârea neclintită de a lupta “pe viață și pe moarte pentru dezrobirea pământului strămoșesc și împlinirea dorințelor de veacuri de a înfăptui idealul național [...]. Am plecat (din Darnița – n.ns.) cu gândul să mergem acasă fiindcă așa am vrut și vom prin biruință până la ai noștri, că doar *Carpații nu sunt atât de înalți cum îi cred unii [...]. Azi am devenit cetățeni ai României, dar ai unei Români Mari*” (subl. ns. – D.V.)²⁶.

Credința ferm exprimată de gazde și oaspeți în iminența materializării istoricului deziderat, pe fondul entuziasmului epidemic ce cuprinse toată suflarea omenească adunată atunci în Piața Unirii din Iași, părea să nu aibă alternativă. Fără să fi fost uitată, pentru că prea era încă vie în memoria românilor, drama de până atunci a țării se metamorfoza miraculos – sub impulsul acelor euforice clipe – în energia și clarviziunea necesare împlinirii idealului național. Iar epilogul festivităților, așa cum și-l reamintea același I.G. Duca, întârea convingerea generală în solidaritatea națională românească exprimată și social prin cuprinderea într-o uriașă horă a unirii a miniștrilor, parlamentarilor și generalilor alături de ostași, de orașeni și țărani: “Discursurile terminate, s-a încins o horă mare în toată Piața Unirii. Am jucat cu toții, Brătianu, Take Ionescu, generalii, publicul, doamnele [...]. De acolo au pornit voluntarii și publicul într-o entuziastă învâlmășeală, în sus, pe strada Lăpușneanu până la Palatul Regelui (actualul Muzeu al Unirii = n.ns.), unde a avut loc o formidabilă manifestație. Suveranul a ieșit la balcon cu Brătianu; de acolo, la Palatul Reginei, pentru a doua manifestație, apoi cortegiul s-a îndreptat spre Copou. Am renunțat să-l mai urmez. Eram obosit de mulțumire și saturat de entuziasm; știu însă că serbarea s-a sfârșit noaptea târziu, cu cântece, declamațiuni și cu artiștii Teatrului Național”²⁷. Între aceștia din urmă s-au aflat atunci, în mijlocul ostașilor încartiruiți pe platoul Regimentului 5 Roșiori din Copou, marii actori ai țării Constantin Nottara și Maria Filotti²⁸.

Judecând încă “la cald” acel eveniment, P. Nemoian reproducea declarația unui ofițer francez, potrivit căreia, “nu oricare popor este capabil de o asemenea explozie de sentimente, ca și însușirea ce a văzut-o la Iași. Numai solemnitatea în sine a fost considerată mai mult ca o bătaie câștigată, pentru că ea consfințea unitatea noastră de aspirațiuni și unitatea de credință a tuturor românilor”²⁹.

Semnificație întrucâtva asemănătoare, asociată unor nuanțări specifice diplomatului de carieră, atribuia festivităților de la Iași contele de Saint-Aulaire, ministrul plenipotențiar al Franței în România, în cuprinsul unui raport destinat președintelui Consiliului de Miniștri francez, Alex. J. Ribot: “Publicul român a făcut transilvănenilor o primire entuziastă și nu puteai să nu rămâi uimit văzând pe acești soldați bine echipați și bine instruiți defilând pe străzile orașului, toți într-o excelentă formă fizică și a căror calitate de voluntari garanta ținuta morală [...]. Se poate spune că acum românii au încredere în armata lor [...]. Sărbătoarea transilvănenilor a produs, totodată, o influență favorabilă asupra moralului armatelor ruse [...]. Un reviriment s-ar fi produs în rândul Sovietelor, care văd acum intrarea românilor în Transilvania ca o operă de eliberare și nu, ca până de curând, ca o întreprindere injust anexionistă”³⁰.

Optimismul degajat de festivitățile de la Iași în cele mai diverse medii ale societății românești, ca și impactul produs în cercurile politico-diplomatice sau militare de mai largă extensie, au găsit atunci în presă vehiculul potrivit nu doar pentru necesara informare, ci și pentru crearea unei stări de spirit compatibilă cu drumul speranței către certitudine. “Unitatea sufletească a românilor – scria ziarul “Mișcarea” în chiar ziua sosirii voluntarilor la Iași – se manifestă astăzi printr-o unitate activă și puternică. Zile bune se anunță!”³¹ După numai două

zile, răstimp în care festivitățile se încheiaseră, același ziar, previzionând, nota: "*Unirea Ardealului și a Bucovinei cu «șara» s-a făcut ieri la Iași*, căci acolo e Ardealul și Bucovina unde sunt cei mai scumpi fii ai lor, unde sunt credințele și puterea, sufletul și brațul, în sfârșit libertatea, ale poporului care a rămas vremelnice numai cu trupul sub vechea tiranie, după ce și-a trimis tot ce avea mai nobil și mai sfânt sub steagurile românești dezrobitoare (subl. n. – D.V.)."³²

O altă gazetă, "Acțiunea română", deplângând soarta tristă a transilvănenilor și bucovinenilor, constrânși la începutul războiului să lupte sub steagul vrăjmașului, saluta, sub semnătura lui Emil Nicolau, prezența voluntarilor la Iași prin cuvintele: "Voi sunteți primele flori prevestitoare ale victoriei de mâine!"³³. Ideea se regăsea, mai nuanțată și mai expresivă, în articolul *Zile istorice*, publicat în ziarul "România" din 11 iunie 1917 de Mihail Sadoveanu: "Zilele acestea, când voluntarii ardeleni s-au unit cu ostașii României libere, pentru lupta dreptului nostru, care nu poate duce decât la izbândă, zilele acestea istorice vor rămâne scrise în analele neamului, alături de momentele cele mai mari, cu zilele de la Alba Iulia, cu cele din Câmpia libertății, cu cele de la 1859. Însuflețirea ce-le-a întovărășit e o dovadă pentru aceasta: Mult încercatul nostru popor, după nespuse amărăciuni, găsește în propria-i durere și jertfă încordarea supremă. Legiunile biruinței se adună; și am simțit în întreg sufletul acestui popor atâta voință de a se elibera din tragicul întuneric al trecutului, încât nu este putere ca să mai poată opri fapta, cum nu este putere ca să poată stăvili răsăritul de soare"³⁴.

În onoarea primului eșalon de voluntari ardeleni și bucovineni sosiți la Iași – al căror număr adăugând și pe refugiați a sporit în cursul anului 1917 până la aproximativ 30.000³⁵ – profesorul dr. Toma Ionescu a publicat o scrisoare deschisă prin care anunța inițiativa unei subscripții publice vizând confecționarea unui drapel destinat oaspeților "în memoria acestui act sublim și atât de înălțător pentru neamul românesc"³⁶.

Încheind această sumară listă a superlativelor cu "zguduitoră întâmpinare", cum a fost calificată de Nicolae Iorga în *Memoriile sale*, întreaga ceremonie de la Iași, putem concluziona că – prin motivație, strategie, acțiune și impact – *episodul Darnița își desăvârșea în acele împrejurări propria identitate* în epopeea întregirii naționale românești. Odată ajunși în capitala de atunci a țării și depunând jurământul, voluntarii încetau de a mai fi, din punct de vedere militar, ardeleni sau bucovineni; ei deveneau ostași români, legați indisolubil de patria-mamă și de interesele vitale ale acesteia, pe care le-au slujit apoi cu arma în mână până la victoria finală.

Chiar dacă, din rațiuni organizatorice, voluntarii plecați din Darnița și ajunși la Iași, în răstimpul 3 iunie 1917-2 ianuarie 1918, aveau să fie cuprinși în unități de-sine-stătătoare purtând nume simbolice precum "Alba Iulia", "Turda" și "Avram Iancu"³⁷, țara i-a asimilat sărbătorește ca pe proprii fii, iar armata ca pe vrednicii ei ostași.

Alături de frații lor de dincoace de munți, ei și-au probat apoi devoțiunea atât în cadrul sângeroaselor înclăștări din vara aceluiași an de la Mărăști, Mărășești sau Oituz, cât și după reintrarea țării în război, când trupelor române, improspătate cu noi unități (legiuni) de voluntari, le-a revenit misiunea apărării și consolidării hotarului apusean al României Mari, eliberării Ungariei și lichidării regimului bolșevic al lui Bela Kun. Așadar, în ansamblul procesului desăvârșirii unității naționale românești, Darnița semnifică începutul faptic.

Inițiativa foștilor prizonieri a fost salutăată cu entuziasm și de cei câțiva studenți basarabeni la Kiev, cu prilejul sărbătorilor de Paști din același an, a căror conduită, mărturisită, a căpătat un puternic impuls în direcția națională: "Voi sunteți aceia cari ați întins brațul peste Prut și Carpați, surorii voastre, Basarabia, arătându-ne calea mântuirii. Voi sunteți aceia cari ați sădit în sufletele noastre sămânța idealului național"³⁸. Poate fi și această confesiune un argument al primatului *Darniței* în epopeea desăvârșirii unității naționale românești.

NOTE

- 1 Dr. Petru Nemoian, *Corpul voluntarilor români în Rusia*, Lugoj, 1921, p. 7.
- 2 Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II (1916-1919), ediția a II-a, București, 1989, p. 6-12.
- 3 *Ibidem*, p. 28-32.
- 4 Pentru detalii, vezi Baron Valeriu Kapri, *Cazul fostului colonel Alexandru D. Sturdza*, Oradea, 1926, p. 7-42.
- 5 Vezi, între altele, Dr. Petru Nemoian, *Prima Alba-Iulia. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului, Istoric general*, Timișoara, 1922; Constantin Enea, *Organizarea și acțiunile prizonierilor transilvăneni din Rusia (1917-1918)*, în "Studii și articole de istorie", XI/1968; E. Hulea, *despre contribuția voluntarilor români la Unire*, în "Apulum", XIV/1978; D. Tușu, *Voluntarii români din Transilvania în lupta împotriva Puterilor centrale, pentru libertate națională și unitate, 1916-1918*, în "Studii", XXI, nr. 6/968; Adrian Macovei, *Primul eșalon de voluntari transilvăneni și bucovineni la Iași (iunie 1917)*, în "Ziridava", XII, 1977.
- 6 Alexandru Șerban, *Brașovenii voluntari în armata română în timpul primului război mondial*, manuscris, p. 8.
- 7 Const. Kirițescu, *op. cit.*, p. 37.
- 8 Cf. Dr. Petru Nemoian, *op. cit.*, p. 20-24.
- 9 Ioan Nicoară, *Aspecte privind contribuția brașovenilor la lupta pentru desăvârșirea unității naționale a poporului român (1918)*, în "Studii și articole de istorie", XI, București, 1968, p. 189.
- 10 Dr. Petru Nemoian, *Corpul voluntarilor...*, p. 7-13.
- 11 Alături de mitropolitul V. Mangra, alți câțiva intelectuali ardeleni, precum V. Vlaicu sau N. Sulică, semnaseră acele incriminante declarații de fidelitate față de autoritățile austro-ungare, declarații pe care propaganda maghiară în străinătate le-a utilizat din plin pentru conservarea *statu-quo-ului* politico-administrativ al românilor din Transilvania (Idem, *Prima Alba-Iulia...*, p. 19).
- 12 Idem, *Corpul voluntarilor...*, p. 14-15.
- 13 Vezi Dumitru Preda, *România și Antanta*, Iași, 1998, p. 203.
- 14 *** *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, București, 1984, p. 768.
- 15 Dr. Petru Nemoian, *op. cit.*, p. 16.
- 16 Apud Ion Agrigoroaiei, *Iașii în anii 1916-1918. Opinie publică și stare de spirit în timp de război, 1916-1917*, Iași, 1998, p. 147.
- 17 Eufrosina Popescu, *Constituirea primului batalion al voluntarilor transilvăneni și bucovineni. Sosirea la Iași-iunie 1917. Semnificația acestui eveniment*, în vol. *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, eds. Matei Vlad, I. Gheorghiu, Ioan Scurtu, București, 1978, p. 11-12.
- 18 Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, București, 1983, p. 413.
- 19 Cf. I. Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 149.
- 20 Cf. Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IV, partea a V-a, ediție de Stelian Neagoe, București, 1992, p. 10-11.
- 21 "Acțiunea română", Iași, 10 iunie 1917.
- 22 "Mișcarea", IX (1917), nr. 129, 10 iunie, p. 2. Vezi și Octavian Goga, *Ne învață Mărășeștii*, ediție de Stelian Neagoe, Iași, 1983, p. 102-103.
- 23 Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918. Sturdza și documente*, București, 1928, p. 27.
- 24 "Mișcarea", 10 iunie 1917, p. 2.

26 "Evenimentul", XXV (1917), Iași, nr. 104, 10 iunie, p. 2. Vezi și Adrian Macovei, *Primul eșalon de voluntari transilvăneni și bucovineni la Iași (iunie 1917)*, în "Ziridava", Arad.

27 I.G. Duca, *op. cit.*, p. 206-207.

28 "Mișcarea", 10 iunie 1917, p. 2.

29 Dr. Petru Nemoian, *op. cit.*, p. 17.

30 1918 la români, *Documente externe (1916-1918)*, vol. II, București, 1983, p. 914-916.

31 "Mișcarea", 7 iunie 1917.

32 *Ibidem*, 10 iunie 1917.

33 "Acțiunea română", 10 iunie 1917.

34 Apud Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 153.

35 Ștefan Pascu, *op. cit.*, vol. I, p. 414; vezi și Petru Nemoian, *op. cit.*, p. 26.

36 "Evenimentul", Iași, 9 iunie 1917, p. 1.

37 Const. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 37; Șt. Pascu, *op. cit.*, I, p. 415.

38 Dr. Petru Nemoian, *op. cit.*, p. 30.

THE "DARNIȚA" EPISODE IN ROMANIAN NATIONAL STRUGGLE FOR UNITY. A REEVALUATION (Summary)

During World War I the movement in favour of the complete union of Romanian territories got wider in scope. People from Transylvania, Bukowina and Bessarabia joined the fight for union in great numbers, either by rallying to the movements in Romania, or by militating in front of the Western allies and international public opinion for fulfillment of their wish for union in one Romanian national state.

Over 30.000 inhabitants from Transylvania and Bukowina enlisted in the Romanian army and fought for the liberation of their native land, while units of volunteers, formed of prisoners of Romanian origin in Austria-Hungary, were set up at Darnița (near Kiev) beginning with the summer of 1916, after Romania's entering into the War. The coming in Iasi of the first unity of volunteers from Darnița in June 1917 was received with a unspeakable enthusiasm by the Romanian inhabitants, authorities and political circles, because it signified more than a material help: the gesture symbolized the first step on the long way of the fulfillment of Romania's national unity.